

KOSSUTH LAJOS és a reformkorszak*

Nem Kossuth indította meg a reformmozgalmat. Harminc éves fiatalember volt, amikor bekapcsolódott a Széchenyitől, Kölcseytől, Wesselényitől, Bezerédytől megindított újjászületési mozgalomba. A korszak nagy reform-követeléseit sem ő dolgozta ki.

Es mégis: Kossuth nélkül a magyar reformkorszak sohasem lett volna a szabadságharc előkészítő korszakává. Kossuth érdeme, hogy a nemesi reformmozgalom a 40-es évektől kezdve túlnőtt a rendi kereteken és egyre határozottabban a népre vett irányt. Kossuthnak köszönhető, hogy a rendiségen kívül álló elemek bevonásával a reformkorszak nemesi ellenzékén belül kifejlődtek azok az erők, amelyek a döntő pillanatokban készek voltak a néptömegek mozgalmával összefogni. Kossuth volt az, aki a reformkorszak egyes követeléseit a feudális Magyarország polgári átalakításának egységes programjává fogta össze és szélesítette ki, az egész reformprogramot a főcélként, a magyar függetlenség kivívásának rendelve alá. És végül Kossuth volt az, aki a magyar átalakulás vezetésére hivatott pártot megszervezte.

Kossuth Magyarország polgári újjáalakítását nem demokratikus néptorradalom és különösen nem parasztfelkelés útján akarta elérni, hanem a nép és a nemesség „érdekegyesítése” útján.

„Az úrbéri viszonyok a nemesség s jobbágyság között az örökös surlódásnak, örökös ingerültségnek oly magkövét képezik, hogy míg a kölcsönös gyűlöletességnek ezen magköve el nem hárítottatik, a népnek a nemességgel érdekekben, érdekekben egyesülése lehetetlen. Pedig ezen érdek-egyesülés képezi hazánk jövőendő biztos létének alapfeltételét.”

Nemesség és jobbágyság „érdekegyesítése” feltételezte, hogy a nemzeti vezetés a nemesség kezében marad. Kossuth ezt nyíltan vallotta is. A XIX. század első felében a liberális, középbirtokos nemességen kívül nem volt más társadalmi erő Magyarországon, mely a nemzeti függetlenségért és a feudális viszonyok lebontásáért folyó harcot vezethette volna. Városi polgárság és parasztság összefogásáról a nemesség ellen szó sem lehetett. Parasztforradalom Magyarországon lehetséges lett volna, de ez a jobbágyság akkori politikai érettsége és szervezettsége mellett nem lett volna nemzeti forradalom. Ellenkezőleg. A reformkorszak nemesi liberalizmusának egyik vezető gondolata, hogy az úrbéri viszonyokat azért kell sürgősen megszüntetni, hogy a Habsburgok a parasztok úrgyűlöletét ne hasz-

nálhassák ki a nemzeti mozgalom ellen. Kossuth a lengyel példa alapján attól tartott, hogy a jobbágyszabadságot a Habsburg-abszolutizmus felülről hajtja végre és akkor a nemesség vezette nemzeti mozgalom — népi támasz híján — halálra van ítélve. Az „érdekegyesítés” tehát akkor a jobbágyszabadságot a nemzeti függetlenség követelésével összekapcsoló egyetlen lehetséges program volt, a magyar függetlenség kivívásához elengedhetetlenül szükséges nemzeti egységfront egyetlen lehetséges alapja. Csak ezen a programon belül ütközhetett meg egymással a paraszti radikalizmus és a nemzeti liberalizmus a jobbági viszonyok megszüntetése kérdéseiben. Jellemző, hogy Táncsics és Petőfi — pedig éppen elég kifogásolnivalójuk volt a 48-as jobbágyszabadságon — magának az „érdekegyesítésnek” a gondolatát sohasem támadták.

Hangsúlyozzuk: az „érdekegyesítés” a XIX. század első felében volt a függetlenségi mozgalom, a nemzeti egységfront egyetlen lehetséges programja. A XIX. század első felében lehetett csak szó olyan nemzeti egységfrontról, melynek vezető ereje nem a nép, hanem a birtokos, a kiváltságos osztály.

Kossuth Lajos 1848 előtti működéséből mást kell megtanulnunk. Amikor ő „érdekegyesítést” hirdetett, valójában túlmélt a reformmozgalom nemesi korlátain, a néptömegek számára követelt azonnali és komoly anyagi előnyöket. Ha főgondja a nemesi érdekek védelme és nem a haza érdeke lett volna, nem így tette volna fel a kérdést:

„Mi történjék ezzel a néppel itt, a népnek eme millióival? E kérdésre kell felelnetek. A királyi városok szavazatjoga, a városi cenzus, a városi főfelügyelő, és a jobb csodrendszerek és a bank és a partium, és az illirek és a vám és a Tisza és a vasutak és... száz más fontosnál fontosabb kérdés, mint olyanok, melyekre felelnetek kell; de mindenekelőtt és mindenekfelett ez a kérdés és ismét és örökre a kérdés: mi történjék ezzel a néppel, a népnek ennek a millióival? Adózzék-e maga tovább is, vagy együtt velünk robotozzék és adjon dézsmát és kilencedet, vagy legyen szabad ember?”

Kossuth számára a közteherviselés és a kötelező örökváltság, tehát az a két követelés, mely a jobbágyságot a legközvetlenebbül érintette, nem két reformkövetelés volt a sok közül, hanem az egész reformprogram tengelye. A nemesi ellenzék zöme az adómentesség megszüntetése és a jobbágyterhek megszüntetése között nem látott belső, szerves összefüggést. Részletekben nyúlt hozzá az adó kérdéséhez. Előbb a megyei háziadó fizetésében akart résztvállalni, azután a nagy, országos beruházások költségeihez, az „országos

* Részletek a szerzőnek Kossuth Lajos című, 1944-ben megjelent tanulmányából.

Az országgyűlés háza
Pozsonyban.

pénztár"-hoz akart hozzájárulni, de mindebben a jobbágyterhek komoly enyhítése nem játszott szerepet. Kossuth a közadózás kérdéséhez az úrbérváltság megvalósítása szempontjából nyúlt hozzá: köztelherviselés és örökváltság között elválaszthatatlan kapcsolatot teremtett. (Széchenyi emiatt vádolta meg parasztforradalom szításával.)

„A közálladalom el nem látott kellékeinek fedezésétől gondoskodni igen is szükséges — írta —, de mindennél szükségesebb: a nép fennlévő közterheiben megosztolni. Amaz jobblét kérdése, ez: lét kérdése a házára.”

Kossuth a jobbágyterhek enyhítését és megszüntetését természetesen nem úgy képzelte, mint Táncsics, de nem is úgy, mint a nemesség zöme. Kossuth álláspontjának megértéséhez nem elég, ha programját a szélső paraszti radikalizmus programjával hasonlítjuk össze, össze kell hasonlítanunk a nemesi tömegek programjával is. Minél több balsikert ér el Kossuth agitációja a nemességen belül, annál jobban fokozza követeléseit. Az 1832—36-os országgyűlésen megbukik még a földesúr és a jobbágy magánegységén épülő örökváltság terve is, erre Kossuth a teljes jobbágyfelszabadítás, a kötelező állami kártalanítás követelésével lép fel. Az 1842—43-as országgyűlésen megbukik még az a javaslat is, hogy a nemesség vegyen részt a háziadó terheiben, erre Kossuth az általános köztelherviselés, a nemesi adómentesség teljes megszüntetésének követelésével lép fel. Ha Kossuth egyszerű nemesi politikus lett volna, akkor a nemesség ingadozásaihoz képest nem fokozta, hanem enyhítette volna követeléseit. Követeléseinek fokozása, programjának radikalizálódása azt jelentette, hogy Kossuth számbavette, hogy elszigetelődik a nemesség bizonyos rétegeitől, de cserébe közeledik a néphez.

„Isten őrizzen meg bennünket a legyezgetés nyomorú taticájától. Nincs haszontalanabb, nincs kopottabb politica, mint azt hinni, hogy ezen nemét az embereknek meg lehet azáltal nyerni,

hogy irántuki engedékenységből s kímélgetésből nem ragaszkodunk az egész igazsághoz, hanem félnegyedrészt lépésekkel is beérjük. Nem akaratunk mi oly keveset, melyet ezen emberek ne sokallanának... Itt simogatásoknak, csittitgatásoknak, alkudozásnak helye nincs. Kell lenni pártnak, mely az ájult akaratú Viertel-Massregelek (Negyedrendsabályok) embereinek meg ne hajoljon semmi áron, mely az egész igazságot akarja szilárdan, megtörhetetlenül.”

Ezt a hangot csak olyan politikus üthette meg, aki tudta, hogy saját táborának zömével szemben is mozgósítani tudja a népi közvéleményt. Kossuth egész tevékenységének titka, hogy a liberális nemességet a népi közvélemény nyomása alá helyezte és így hajtotta előre. A feudalizmus megszüntetését nem volt hajlandó a Habsburgok és a nemesség belső ügyének tekinteni, melybe a népnek nincs beleszólása.

„Ily gyökeres változtatásokat — mondta —, mint az adó-mentesség megszüntetése vagy a hatalom dekretál a szabadság rovására, vagy a hangosan hirdetett igazság körül gyűjtött közvélemény vív ki a szabadság oltalmára, de halkkal, lábujjhegyen tipegő, „akarom is, nem is” taticusok sohasem fognak suttymban becsempészni a Corpus Jurisba. Az idők elmúltak, midőn a Delilák álom között nyírták meg a Sámsonokat.”

Az igazság „hangos hirdetését” vetették kortársai legjobban Kossuth szemére. „Modorát” kifogásolták. Emögött az rejlett, hogy Kossuth az ország döntő politikai kérdéseit úgy kezelte, mint egy néptribun és nem úgy, mint a kiváltságos osztály házi politikusa. Kossuthban épp azt hibáztatták, hogy elvi kérlelhetetlenséggel vetette fel a politikai kérdéseket, hogy nem lehetett „utilizálni”, megvesztegetni, levenni a lábáról. A *nemzeti egységíront híve volt*, de éppen ezért a legélesebb harcot vívta a reakciós konzervatív párttal, a „pecsovicokkal”, a „fontolva haladókkal”. A konzervatív reakció felé nem akart hátsó ajtót nyitva hagyni, hanem fel akarta égetni a hidakat.

A pozsonyi országgyűlés.

A konzervatív reakció ellen folytatott harca mai napig nem évült el. A „fontolva haladók” ellen alkalmazott érveiből ma is tanulhatnának a magyar demokratikus politikusok, vagy azok, akik demokratikus politikusoknak nevezik magukat. Ime:

„A fontolva haladó név pártnév nem lehet... mivel fontolás nélkül okos ember nem akar haladni... Csak az a különbség, hogy egyik po-degrás, annak tehát a fontolva haladás annyi, mint lajhár-mozgás a pamlagtól a karosszékig; másik tyűkszemes s ennek a fontolva haladás annyi, mint gyöngén lépegetni, mintha merő tojászon járna; a harmadik pedig ép, egészséges ember, s ez bármi sebesen menjen is, mindig fontolva halad, csak úgy haladjon, hogy el ne essék. Világosabban, vannak haladók, akik a haladás gyorsaságát a haza szükségéhez mérik, s vannak mások, kik saját érdekükhöz mérik... Az arisztokrata, aki a haza minden javainak tejszínét élvezi, a nélkül, hogy terheiben osztoznék, azt tartja okos fontolva haladásnak, mely minél kevesebb áldozatot igényel privilegiumából, minél kevesebb teherben részesíti... s ha kármentesítést lát, reá áll; ha pedig ezt nem lát, felforr és anarchikus forrongásnak nevezi a kötelesség igénybevételét. Ezt nevezi ő fontolva haladásnak; míg ellenben a nép fia, kit századokon át halmozott arányban nyom minden teher; a nyomorult proletariátus, ki az életét csak a keserves munka, a holnapi lét bizonytalansága, s az éhség oldaláról ismeri, s kiről mégis az európai civilizáció nem gondoskodott ezredéven át, azt tartja a legokosabb, legfontoltabb haladásnak, amely élete terheitől minél többet, minél gyorsabban leveszen, a sanyargatottnak minél nagyobb jólétet, minél biztosabb életet és minél gyorsabban nyújt... a becsületes hazafi azt tartja a legokosabb, legfontoltabb haladásnak, mely a hazának legtöbb jót leggyorsabban eszközöl.”

A konzervatív reakció elleni harcának értelmese volt: elszigetelni, kompromittálni azt a nártot, mely az ország függetlenségének útjában állt, leálcázni a bécsi, német kormány, a Habsburg-uralom magyar ügynökségét. A konzervatív programot ízekre szedve, az volt a főgondja, hogy kimutassa: a konzervatív párt nem magyar párt és egyetlen, igazi programja úgy cselekedni, ahogy Bécs parancsolja.

Harc az idegen uralom magyar ügynök-

sége ellen, harc a feudalizmust lebontó reformokért, harc a magyar függetlenségért: Kossuth számára elválaszthatatlan egység volt. Kossuthnak nagy ellenfele, Széchenyi István, elsősorban azt vetette szemére, hogy a belső átalakulás ügyét összekapcsolta a magyar függetlenség kérdésével, hogy egyáltalán hozzányúlt az Ausztriához való viszony ne-bántsvirágához. Ma már, különösen az utolsó évek tapasztalatai alapján, nem igen kell magyarázni, hogy ebben a perben 100 százalékra Kossuthnak volt igaza. A magyar feudalizmus rozzant épületét nem lehetett lebontani a Habsburg-uralom felszámolása, a magyar függetlenség kivívása nélkül. A Habsburg-uralom nemcsak külső támasza volt a magyar feudalizmusnak, hanem maga is egyik fontos darabja volt. A feudalizmus Magyarországon nemcsak robotból és dézsmából állt, hanem abból is, hogy Magyarország Béctől függött, a nemzet nem rendelkezett önmagával. Lebontani a feudalizmust, de nem érinteni a Bécshez való viszonyt és nem kiélezni a harcot a konzervatív reakció ellen, — ez körülbelül olyasmí volt 1848 előtt, mint 1941–44-ben síkra szállni a magyar demokráciáért, nem kifogásolva a Hitlerrel való szövetséget és kitérve a magyarországi Hitler-ügynökök elleni harc elől. Hogy Magyarországon az utóbbi években akadtak ilyen csodabogarak — nem jelenti Széchenyi álláspontjának igazolását. „Az ellenzék nem lehetne ellenzék” — mondta Kossuth —, „ha reformpárt nem volna, aki pedig reformot akar, nem akar reformot, ha csak ellenzéki, azaz alkotmányfejlesztési s biztosítási irányban nem akarja.”

Az ilyen ellenzéknek a megszervezése volt Kossuth nagy műve a reformkorszakban. Kossuth a nemzet vezére volt, de ennek nem mond ellent, hogy pártvezér is volt, pártember tetőtől-talpig. Tudta, hogy a feudális viszonyokat lebontani, a nemzeti függetlenséget kivívni csak harcban lehet, ehhez pedig az erők tömörítése kell, szervezet, párt. Kigúnyolta, megvetette, ostromozta azokat, akik se ide, se

oda nem akartak csatlakozni, akik „pártokon felül”, a konzervatív reakció és a függetlenségi ellenzék között próbáltak lebegni. „Isten óvjon” — mondta — „a ma két széken, holnap két szék között a földön csücsülő emberektől.” Talán semmi sem mutatja jobban Kossuth vezéri nagyságát, mint koncepciója arról a párt-ról, melynek hivatása volt a magyar újjászülés zászlaját vinni a nemzet előtt.

„Vessünk vállat vállhoz e zászló körül. Legyünk mi e párt. Ne misztifikáljuk magunkat oly sokasággal, melynek egy negyede nem egészen akarja, mit mi akarunk, más negyede nem úgy akarja, mint mi akarjuk. Legyünk bár kis sereg, de határozott. Velünk lesz Isten és az igazság... Legyünk, mint a sas szárnya, mely a sas testétől el nem válik, hanem külebb nyúlik. Érezzük és éreztessük az erőt, mely e helyzetben fekszik. Tudja meg a sas teste, hogy nélkülünk, a szárny nélkül, nem tud repülni. De érezze a hollók se-rege, hogy így együtt sas vagyunk.”

„A sas szárnya nem válik el a sas testétől, hanem külebb nyúlik.” Ebből a pártkoncepcióból látszik, hogy Kossuth, a magyar nemesi ellenzék vezére, francia jakobinus hagyományokból merített. A reformkorszak ellenzéki pártja persze nem az a „kis, de határozott sereg” volt, amilyennek Kossuth elképzelte. De Kossuthnak ezek az elképzelései a függetlenségi harcot vezető, nemzeti pártról mégsem voltak meddő álmódosítások. Kossuthnak nem sikerült, nem is sikerülhetett egy nemzeti-forradalmi néppártot teremtenie, nem is erre törekedett. De *sikerült neki a nemesi ellenzékben belül egy olyan magot, egy olyan politikai áramlatot kialakítania, mely a nagy nemzeti válságok idején, a nagy történelmi fordulópontokon kész volt összefogni a népi tömeg-erőkkel, az alulról feltörő tömegmozgalmakkal.*

Kossuth magatartását a március 15-iki pesti forradalommal szemben nem szabad csak azokból a szavaiból megítélni, melyekkel a márciusi ifjúság küldöttségét Pozsonyban fogadta: Pest nem diktálhat az országnak, Pestnek engedelmeskednie kell! Igaz, Kossuth ügyelt rá, hogy a „mozgalom gyeplője kezeink közt maradjon”, igaz, nem akarta, hogy az események fejlődését és iramát a néptömegek diktálják, de ugyanakkor tudta és vallotta azt is, hogy „a fővárosi mozgalom hatalmas támaszul szolgált törekvéseimben”. Hogy a népmozgalom Kossuth törekvéseinek hatalmas támaszul szolgált, azt nemcsak március 15-ike bizonyítja.

1848 szeptemberében, amikor arról kellett dönteni, hogy Magyarország behódoljon-e a bécsi német kormány és magyar zsoldosai által szervezett ellenforradalomnak vagy felvegye az arcába vágott kesztyűt és fegyverrel védje márciusban kivívott függetlenségét, Kossuth újra „támaszul” használja a pesti tömegmegmozdulást. Döntést erőszakol ki a behódolás ellen, szövetkezik az országgyűlés baloldallal és a pesti népkörök plebejusai-val. E szövetkezés eredménye a szabadságharcot vezető forradalmi kormány, a *Honvédelmi Bizottmány* megalakulása.

Kossuth tudta — és ebben állt a nagysága —, hogy amikor a nemzeti szabadság és függetlenség forog kockán, akkor nem lehet szó kompromisszumokról, félmegoldásokról. Az idegen hódítókat „megbékíteni” nem lehet, az egyetlen eszköz, amivel hatni lehet rájuk: a kard. 1848 október 7-én ebben a rövid, egyszerű mondatban foglalta össze a magyar szabadságharc egész programját:

„A magyar nép kész utolsó emberig meghalni inkább, mintsem országát eltipranni engedni.” És ennek az egyszerű programnak az értelmében szállt szembe a megalkuvókkal. Amikor 1849 január 3-án az országgyűlés „békékküldöttséget” meneszt a Pesthez közeledő Windischgrätzhez és az osztrák fővezér „feltétlen behódolást” kíván, Kossuth, Deákék, Pázmándyék, Batthyányék „békefáradozásai-val” szemben kijelenti: „a magyar nemzet csak öngyávasága miatt veszhet el”, „a nemzet nem írhatja alá saját halálos ítéletét”. A behódolók ellen nemcsak a szabadságharc megindításának heteiben harcolt, amikor azt kellett bizonyítania, hogy a fegyvertelen magyarság a fegyveres túlerővel szemben is helyt tud állni, csak akarni kell, hanem később, Debrecenben, a sikerek napjaiban is. A debreceni békepárt elleni harca 1849-ben folytatása volt az 1848 őszén megindított harcnak a behódolók ellen. Sőt, Görgeyvel való ellentétei mögött is végső soron a behódolási politika és a szabadságharc következetes végigvívásának ellentéte rejlett, még ha ez az ellentét a forradalmi katonai és civilhatalom közti „hatásköri összeütkezés” köntösében jelentkezett is. *Lehet vitatkozni azon, hogy taktikusan volt-e megválasztva a trónfosztás kimondásának időpontja 1849 áprilisában, amikor a magyar honvédség még a tavaszi hadjárat nagy győzelmi sorozata előtt állt és még fontos szempont volt nem elkedvetleníteni a hadsereg monarchista érzelmű, de németellenes tisztikarát, az azonban bizonyos, hogy Kossuthnak ez a lépése is csapás volt a megalkuvókra, a békepártra, amely a debreceni országgyűlésen mind merészebben ütötte fel a fejét. Kossuth a trónfosztás kimondásával 1849 tavaszán épűgy befejezett tények elé akarta állítani a megalkuvókat, mint a Honvédelmi Bizottmány megalakításával és a honvédsereg toborzásával 1848 őszén.*

De sok „demokratikus” politikus volt Magyarországon 1941-től 1944-ig, aki esküdni esküdtött ugyan Kossuthra, csak a legfontosabbat nem tanulta meg tőle: a megalkuvással való szembeszállást, a kockázat-vállalást, a forradalmi merészséget. Hányan voltak, akik Kossuth „eszméit” vallották ugyan, de Kossuth behódoló ellenfeleinek módjára „mérlegelték” az „erőviszonyokat”, óvták a „túlerőtől”, a „kockázattól”. Pedig, ha valaha állt „túlerő” Magyarországgal szemben, akkor 1848-ban állt. Ha valaha „kockázatot” jelentett fegyveresen védeni a függetlenséget, akkor 1848-ban jelentett. Magyarországnak akkor nemcsak hadserege nem volt, de fegyvere és pénze sem. Kossuth, a pénzügyminiszter, üresen vette át az államkasszát, Fegyvereket külföldről kellett

megpróbálni vásárolni akkor, amikor az osztrák hadsereg már magyar földön nyomult előre. Nem volt egyenruha, nem volt fehérnemű, bakancs. És nemcsak hadsereg, fegyver, pénz, lőszer, ruhanemű nem volt: nem volt meg az az államhatalom sem, amelyre támaszkodva vívni lehetett volna a szabadságharcot. Kossuthot mindez nem riasztotta vissza, ellenkezőleg, a tornyosodó nehézségek csak fokozták erélyét. Nincs pénz? Felállítja a bankóprést? Nincs fegyver? Mozgósítja a magyar kézműipart. Nincs lőszer? Nagyváradon felállítja a löporgyárat. A megyékre nem lehet bízni a szabadságharc vezetését? Teljhatalmú kormánybiztosokat küld ki a megyék fölé. Nincs Magyarországnak külképviselete, független magyar diplomáciája? Követeket küld Frankfurtba, Turinba, Párisba, Londonba, Konstantinápolyba. Kossuth nem hadvezére, de a szó szoros értelmében szervezője a szabadságharcnak. Figyelme mindenre kiterjedt, ő a hadseregszervezés, a pénzügyi politika, a külpolitika, a belpolitika tényleges irányítója.

Erélyének titka, hogy nemesi származása és bázisa ellenére igazi forradalmi jellem volt, aki mert a népre támaszkodni. Talán abban nyilvánult ez meg legjobban, hogy népfelkelést, guerilla-háborút, mai szóval: partizánharcot hirdetett. Már 1848 októberében elrendeli a népfelkelést, melyben „minden férfi részt vesz, aki csak a karját bírja”. Célja a népfelkelésnek: nem homlokorsót képezni az ellenséggel, hanem azt oldalt és hátban mindúntalan nyugtalanítani, közeledési vonalait elrontani, poggyászát és élelmiszereit elfogdosni. Fegyver gyanánt lándzsa, kasza, fejsze használható. December 16-án utasítja a megyei hatóságokat, hogy „alakítsanak önkéntes vállalkozókból gyalog és lovas mozgó nemzetőrségi, vagyis guerilla csapatokat, melyek a portyázásokra s harci mozdulatokra begyakoroltasának s az ellenség beütésekor házi tűzhelyük védelmére készen álljanak”.

Kossuth nélkül a magyar nemzet 1848-ban nem tudott volna egy álló esztendeig győzelmes harcokban helytállni az osztrák—német elnyomóknak. Kossuth nélkül a magyar nemzeti ellenállás 1848-ban nem lett volna azzá a „heroikus szabadságharccá”, melyért akkor az emberiség legjobbjai lelkesedtek. Kossuth tette a magyart 1848-ban Európa élenjáró nemzetévé. Marx és Engels, a forradalmi munkásosztály vezérei, az őszinte bámulat hangján szóltak róla. Lapjuk, a „Neue Rheinische Zeitung” így írt róla: „Elsőízben a 48-as forradalmi mozgalomban, elsőízben 1793 óta, meri szembeszegezni egy nemzet, melyet körülzárt az ellenforradalmi túlerő, a gyáva ellenforradalmi dühnek a forradalmi szenvedélyt... Hosszú idő óta elsőízben akadunk egy valóban forradalmi jellemre, egy férfira, aki népe nevében fel meri venni a kétségbeesett harc kesztyűjét, aki nemzete számára Danton és Carnot egy személyben — Kossuth Lajos. A tömegfelkelés, a nemzeti fegyvergyártás, papírpénz, a rövid úton való elintézése mindenkinek, aki a forradalmi mozgalmat gátolja, a

forradalom permanenciában, — vagyis a dicső 1793-as év valamennyi fővonását újra felleljük a Kossuth felfegyverezte, szervezte, fellelkesítette Magyarországon.”

Nem véletlen, hogy Marx és Engels Kossuth Lajost az 1848-as polgári forradalmak törpeivel szemben a nagy francia forradalom óriásainak fajtájából származtatja. A 48-as forradalmakra Páristól Berlinig a burzsoázia megalkuvása, a néptől való félelme nyomta rá a bélyeget. A magyarra nem! Ezért nagy forradalmi jellemét az összes 48-as európai forradalmak közül csak a magyar szabadságharc termelt ki: Kossuth Lajost. Marx „1848 hőseinek” nevezi a magyarokat és hősiességüket ép abban látja, hogy egy látszólag reménytelen helyzetben vették fel a harcot, 1848 végén, amikor az európai forradalmak a burzsoázia megalkuvása következtében már mindenfelé végüket járták. „Ha a magyarok elesnek, dicsőséggel esnek el” — írta a Neue Rheinische Zeitung 1849 januárjában —, a magyar szabadságharcot a 48-as esztendő „hősies utójátékának” nevezve el.

Kossuth nagysága ép abban állt, hogy nem „mérlegelte”: kedvezők-e vagy kedvezőtlenek a magyarságra nézve az európai erőviszonyok. Egy létében és függetlenségében fenyegetett nemzetnek kedvezőtlen erőviszonyok mellett is fel kell vennie elnyomóival az élet-halál harcot, nem törődve azzal, hogy szabadságharca a népek lehanyatló harcának csupán utójátéka-e? Marxnak végeredményben igaza volt: a magyar szabadságharc az 1848-as forradalmaknak valóban utójátéka volt, de ez az „utójáték” még nyolc hónapig tartott és egész Európa visszafajtott lélekzettel figyelte.

Kossuth nem félt attól a „kockázattól”, mely egy nemzetközileg elszigetelt demokratikus szabadságmozgalomnak természetes kísérője.

„Feltárva fekszenek lelkem szeméi előtt történelmi lapjai s ahol balsors ért, ahol nemzeti szerencsétlenség koromlapja van: mindenütt ott találok a késő szót.” „Nemzetünk cselekvényei azért nem termették meg a várt gyümölcsöket, mivelhogy elkéstek. A mohácsi nap óta, mely szintűgy az elkésett hadi készülétek következménye vala, minden lépésünkben elkéstünk... Ezen mindenben elkésés, ezen hajlam kísértetni a fátumot, kísérteni a szükségbeli lealkúvást: ez ül átok gyanánt a nemzeten. E miatt maradtunk oly hátra mindenben, nem a török háború s harcos viszontagságai miatt... Emlékezzél, ó magyar! Sybilla könyveire, vigyázz, hogy akkor ne légy kénytelen árát megadni, midőn már a könyvek java tűzbe repült, s midőn a későn, de mégis megfizetett árért nem kapsz egyebet nemzedet ravatalára egy sír-iratnál, mely megmondja a vándornak, hogy „A nemzet elvész, mely önmaga iránt ideje korán igazságos lenni nem tudott.”

E szavak 1847-ből valók. Kossuth a mindenről elkésésben halálos büntetést lát, nem véletlenül beszél Mohácsról, nemzethalálról. Pedig 1847-ben nem késett el a nemzet: egy évre rá másfél évszázad elmaradását próbálta behozni.

Révai József